

Karol Juszka

Pozycja procesowa pokrzywdzonego w świetle wyników badań instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego

Procedural position of the aggrieved party to the proceedings of the institution of the conditional discontinuation of criminal proceedings

I. Wstęp

Rozwój warunkowego umorzenia postępowania karnego w kierunku umacniania pozycji procesowej pokrzywdzonego w postępowaniu w przedmiocie zastosowania tytułowej instytucji jest istotnym tematem w toczącej się debacie nad racjonalizacją i optymalizacją kreowania zasad odpowiedzialności karnej mającej na celu ograniczanie skutków negatywnego wpływu wykonywania kary pozbawienia wolności lub stopniowego zastępowania jej innymi karami a także środkami odpowiedzialności za popełnione przestępstwo.

Celem artykułu jest przedstawienie miejsca pokrzywdzonego w postępowaniu w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania karnego za pomocą czynników wskazujących jego pozycję procesową poprzez kolejne etapy przedmiotowego postępowania. W badaniach własnych 405 spraw dotyczących efektywności warunkowego umorzenia postępowania karnego z lat 2003-2009, losowanych metodą losowania zespołowego wieloetapowego¹.

Stosując metodę losowania zespołowego wieloetapowego badaniami aktowymi objęto 405 spraw, w których wystąpiły poszczególne przedmiotowe sytuacje procesowe (298 spraw, z pomyślnym zakończeniem okresu próby, 51 spraw, w których sąd wydał w okresie próby postanowienie o niepodejmowaniu

¹ R. Zasępa, *Metoda reprezentacyjna*, Warszawa 1972, s 17 i 23.

warunkowo umorzonego postępowania karnego, 36 spraw zakończonych wydaniem przez sąd postanowienia o podjęciu warunkowo umorzonego postępowania karnego, 11 spraw zakończonych wydaniem postanowienia o umorzeniu postępowania wykonawczego z powodu upływu okresu próby oraz okresu wskazanego w art. 68§4 k.k. a także 9 spraw, w których sąd wydał postanowienie o umorzeniu postępowania wykonawczego z powodu śmierci oskarżonego).

Termin „czynniki” należy rozumieć w tym artykule jako każda aktywność organów postępowania w przedmiocie stosowania badanej instytucji, mająca wpływ na efektywność instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego. Uwzględnienie czynników zwiększających efektywność omawianej instytucji oraz natychmiastowa reakcja na czynniki ją obniżające, bezpośrednio zmierza do pomyślnego zakończenia okresu próby i okresu wskazanego w art. 68§4 k.k..

II. Czynniki porozumienia między sprawcą a pokrzywdzonym w trybie art. 66§3 k.k. oraz art. 341§3 k.p.k.

Pierwszym czynnikiem kształtującym zadośćuczynienie istniejącemu w postępowaniu jednemu pokrzywdzonemu² lub kilku pokrzywdzonym³ konsekwencji popełnienia przestępstwa przez sprawcę jest obowiązująca w trakcie przeprowadzania badań własnych instytucja porozumienia między sprawcą a pokrzywdzonym w trybie art. 66§3 k.k. oraz art. 341§3 k.p.k..

Niniejsze porozumienie dotyczy pojednania się sprawcy z pokrzywdzonym, naprawienia szkody przez sprawcę lub uzgodnienia między sprawcą a pokrzywdzonym dotyczącego naprawienia szkody. Należy jednak przy tym podkreślić, że omawiane okoliczności są od siebie wzajemnie niezależne w tym znaczeniu, iż naprawienie szkody lub uzgodnienie sposobu jej naprawienia może się odbyć

² E.A. Wdzięczna, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego a postulaty restorative justice - wybrane zagadnienia* (w:) G. Rejman, B.T. Bieńkowska, Z. Jędrzejewski, P. Mierzejewski (red.), *Problemy prawa i procesu karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Alfreda Kaftala*, Warszawa 2008, s. 339; K. Nowicki, *Wpływ pojednania oskarżonego (podejrzanego) z pokrzywdzonym na warunkowe umorzenie postępowania*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” (1999), t. IV, s. 205; D. Gorzkiewicz, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego w praktyce (uwagi de lege ferenda do art. 66§3 k.k.)*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” (2007), nr 4, s. 65

³ M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 313; Z. Świda, *Uwagi o warunkowym umorzeniu postępowania*, (w:) Z. Cwiąkałski, G. Artymiak (red.), *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego*, Warszawa 2009, s. 266-267.

bez pojednania między sprawcą a pokrzywdzonym i na odwrót⁴. Jednocześnie zaznacza się, że pojednanie może zależeć od naprawienia szkody lub ustalenia warunków jej naprawienia⁵. A. Zoll trafnie podkreśla, że nie wyklucza stosowania art. 66§3 k.k. fakt, że motywem postępowania sprawcy przy pojednaniu z pokrzywdzonym, naprawieniu szkody lub uzgodnieniu sposobu jej naprawienia była chęć uniknięcia kary⁶.

Zasadnie zwraca się uwagę, że pojednanie powinno odbyć się w warunkach pełnej swobody powzięcia decyzji i wyrażenia woli⁷. Słuszny jest zatem pogląd W. Daszkiewicza, iż niedopuszczalne jest wymuszanie pojednania przez organy procesowe czy jakiegokolwiek inne podmioty⁸. Należy podzielić stanowisko A. Zolla, który akcentuje, że skoro ustawa nie określiła formy, w jakiej ma dojść do pojednania pokrzywdzonego i sprawcy, to możliwa jest każda forma⁹.

⁴ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013, s. 480; T. Koziół, *Mechanizmy selekcji w stosowaniu warunkowego umorzenia postępowania karnego*, (rozprawa doktorska obroniona na WPIA UJ), Kraków 2007, s. 226; D. Kuźelewski, *Wpływ prawa karnego materialnego na mediację między pokrzywdzonym i oskarżonym - wybrane aspekty* (w:) Z. Cwiąkański, G. Artymiak (red.), *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego*, Warszawa 2009, s. 354; S.M. Przyjemski, *Glosa do Postanowienia Izby Wojskowej SN z dnia 27 listopada 1998 r.*, WZ 68/98, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” (2000), nr 1, s. 145; A. Muszyńska, *Naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem*, Warszawa 2010, s. 171; W. Daszkiewicz, *Pojednanie, ugoda, mediacja w procesie karnym. Zagadnienia procesowe* (w:) B. Kubiak, M. Romanowski (red.), *Nowa kodyfikacja karna. Krótkie komentarze. Kodeks postępowania karnego*, z. 8, Warszawa 1998, s. 60; E.A. Wdzięczna, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego a postulaty...*, op. cit., s. 354.

⁵ M. Płatek, *Wstęp I, czyli o miejscu i roli sprawiedliwości naprawczej w systemie sprawiedliwości karnej* (w:) M. Płatek, M. Fajst (red.), *Sprawiedliwość naprawcza. Idea. Teoria. Praktyka*, Warszawa 2005, s. 17.

⁶ A. Zoll (w:) A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1- 116 k.k.*, t. I, Warszawa 2012, s. 921; por. W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, op. cit., s. 479; K. Nowicki, *Wpływ...*, op. cit., s. 204, cyt. za: E.A. Wdzięczna, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego a postulaty...*, op. cit., s. 338; K. Banasik, *Uwagi do art. 66§3 kodeksu karnego*, „Prokuratura i Prawo” (2008), nr 7-8, s. 3.

⁷ K. Nowicki, *Wpływ...*, op. cit., s. 204.

⁸ W. Daszkiewicz, *Pojednanie...*, op. cit., s. 40; E. Bieńkowska, *Projekt kodyfikacji karnej a zabezpieczenie interesów ofiar przestępstw*, „Państwo i Prawo” (1995), nr 5, s. 68-69; J. Bednarzak, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego świetle wytycznych Sądu Najwyższego*, „Problemy Praworządności” (1971), nr 10, s. 12. Zob. także Wyrok SN z dnia 2 kwietnia 2009 r., IV KK 391/08, „Biuletyn Prawa Karnego” (2009), nr 6; Wyrok SN z dnia 26 listopada 2008 r., IV KK 164/2008, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 2418.

⁹ A. Zoll (w:) A. Zoll (red.), *Kodeks...*, op. cit., s. 922; E.A. Wdzięczna, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego a postulaty...*, op. cit., s. 338; K. Banasik, *Uwagi...*, op. cit., s. 23; D. Kuźelewski, *Wpływ...*, op. cit., s. 354; A. Muszyńska, *Naprawienie...*, op. cit., s. 171.

Pojednaniem natomiast nie może być np. brak sprzeciwu wobec decyzji o warunkowym umorzeniu postępowania karnego, ale będzie nim aktywność stron zmierzających do pogodzenia się¹⁰.

W poglądach doktryny, po pierwsze, zarysował się spór dotyczący statusu strony pojednania, oparty na zapatrywaniach podnoszących, że możliwość pojednania się ze sprawcą zachodzi tylko w wypadku pokrzywdzonego będącego osobą fizyczną¹¹ oraz że ta możliwość ma miejsce także w wypadku pokrzywdzonego będącego osobą prawną lub jednostką organizacyjną nie posiadającą takiej osobowości¹².

K. Nowicki wskazuje, że zadaniem art. 341§3 k.p.k. jest danie możliwości oskarżonemu i pokrzywdzonemu zminimalizowania we własnym zakresie skutków wcześniejszego działania oskarżonego, dochodzenia roszczeń przez pokrzywdzonego w sposób stosunkowo szybki bez potrzeby czekania do końca procesu a często nawet do dalszego procesu cywilnego¹³. Art. 341§4 k.k. oznacza, iż z urzędu chroniąc interes pokrzywdzonego, sąd powinien go wysłuchać przed wydaniem wyroku¹⁴.

Analiza wyników badań własnych 405 spraw dotyczących efektywności instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego wskazuje na 9 spraw, w których zastosowano art. 66§3 k.k.. W prezentowanych badaniach własnych zwrócono uwagę, że w 5 z 9 spraw trafnie niewpłacona kwota zobowiązania do naprawienia szkody, zawarta w porozumieniu między sprawcą, a pokrzywdzoną osobą prawną w postępowaniu przygotowawczym, była włączana przez sąd do wyroku warunkowo umarzającego postępowanie karne. W jednej z powołanych

¹⁰ Wyrok SN z dnia 26 listopada 2008 r., IV KK 164/08, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 2418, cyt. za: M. Królikowski, K. Szczucki (red.), *Prawo karne - część ogólna. Orzecznictwo*, Warszawa 2011, s. 470-471; Wyrok SN z dnia 7 lutego 2007 r., III KK 447/2006, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” (2007), nr 6, poz. 18.

¹¹ A. Zoll (w:) A. Zoll (red.), *Kodeks...*, op. cit., s. 922-923; K. Nowicki, *Wpływ...*, op. cit., s. 205; E.A. Wdzięczna, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego a postulaty...*, op. cit., s. 335-336 oraz cyt. tamże Uchwała SN z dnia 30 września 2003 r., I KZP 19/03, OSNKW 2003, z. 9-10, poz. 78.

¹² A. Zoll (w:) A. Zoll (red.), *Kodeks...*, op. cit., s. 922-923; B. Kunicka-Michalska, (w:) G. Rejman (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 1999, s. 1044; K. Banasik, *Uwagi...*, op. cit., s. 22-23.

¹³ K. Nowicki, *Wybrane zagadnienia z zakresu warunkowego umorzenia postępowania na posiedzeniu przed rozprawą główną w świetle przepisów nowego k.p.k.*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” (1998), t. III, s. 142-143.

¹⁴ H. Paluszkievicz, *Kilka uwag o wyrokowaniu poza rozprawą, standardzie rzetelnego procesu i realizacji prawa do wysłuchania w toku posiedzenia warunkowego sądu karnego I instancji* (w:) H. Kołecki (red.), *Kryminalistyka i nauki penalne wobec przestępczości. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Mirosławowi Owocowi*, Poznań 2008, s. 83.

wyżej spraw zauważono zasługującą na wysoką ocenę praktykę ukształtowania ugody podejrzanego z zakładem energetycznym wskazującą na wysokość należności rozłożonej na raty wraz z terminem i sposobem wpłaty każdej z rat. W żadnej ze spraw objętej badaniami własnymi nie doszło do przerwy lub odroczenia posiedzenia albo rozprawy w celu umożliwienia oskarżonemu i pokrzywdzonemu porozumienia się w kwestii naprawienia szkody lub zadośćuczynienia w trybie art. 341§3 k.p.k..

W celu zwiększenia efektywności badanej instytucji należy postulować po pierwsze wprowadzenie pisemnej formy porozumień opisanych w obowiązującym w trakcie przeprowadzania badań własnych art. 66§3 k.k. i art. 341§3 k.p.k. oraz każdorazowe zachęcanie sprawcy i pokrzywdzonego przez organy postępowania i pełnomocników procesowych do zawarcia tych porozumień.

III. Czynniki dotyczące postępowania mediacyjnego

Powiązany z powyższym czynnikiem jest przebieg postępowania mediacyjnego i postanowienia ugody zawartej w tym postępowaniu.

Zdaniem sędziów, mediacja to instytucja przede wszystkim dla pokrzywdzonego, dopiero w drugiej kolejności dla sprawcy. Pozwala na szybkie zadośćuczynienie za wyrządzoną krzywdę czy doznaną szkodę, przejęcie przez sprawcę odpowiedzialności za czyn, którego się dopuścił. Najważniejsze jest jednak, zdaniem sędziów, z jednej strony to, że zanika anonimowość pokrzywdzonego, staje się on w oczach sprawcy kimś konkretnym, komu sprawca wyrządził określoną krzywdę lub szkodę, które wymagają naprawienia, z drugiej istota procedury mediacyjnej, w której strony konfliktu stają się podmiotami, gospodarzami, partnerami w rozmowie¹⁵. W razie zawarcia ugody, stanowi ona załącznik do pisemnego sprawozdania z przeprowadzonego postępowania mediacyjnego.

¹⁵ A. Rękas, *Korzyści sprawiedliwości naprawczej dla osoby pokrzywdzonej przestępstwem z punktu widzenia sędziego* (w:) Materiały międzynarodowej konferencji pt. „Mediacja w sprawach karnych jako instytucja dla pokrzywdzonego”, zorganizowanej przez Ministerstwo Sprawiedliwości RP, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk oraz Polskie Centrum Mediacji w Warszawie w dniach 7-8 grudnia 2009 r., Warszawa 2010, s. 29-30, 33 por. K. Bargiel-Matusiewicz, *Negocjacje i mediacje*, Warszawa 2010, s. 98; E. Bienkowska, *Pojednanie środkiem polityki karnej*, „Jurysta” (1995), nr 10, s. 13 i nn.; Z. Piechowiak, *Początki i perspektywy rozwoju mediacji między poszkodowanym a sprawcą - w świetle badań*, (w:) H. Machel, K. Wszeborowski (red.), *Psychospołeczne uwarunkowania zjawisk dewiacyjnych wśród młodzieży w okresie transformacji ustrojowej w Polsce. Książka wydana dla upamiętnienia dziesiątej rocznicy śmierci Profesora Bolesława Maroszka, twórcy socjologii gdańskiej*, Gdańsk 1999, s. 426; A. Rękas, *Mediacja w teorii i praktyce* (w:) Ks. A. Gretkowski, D. Karbarz (red.), *Mediacja w teorii*

Kluczowymi problemami wskazanymi podczas badań 405 spraw jest kształt postanowień ugody postępowania mediacyjnego oraz badawcze przyczyny nie zawarcia omawianej ugody. Analiza wyników tych badań odnotowuje, że w 26 z 48 spraw, w których przeprowadzono mediację, postanowienia ugody, mające skutek przede wszystkim dla oskarżonego, były wcześniej proponowane przez pokrzywdzonych a oskarżony jedynie akceptował jej warunki. W 22 sprawach objęto nimi także pokrzywdzonych. Pojęcie „objęcia ugodą obu stron postępowania mediacyjnego” jest rozumiane w prezentowanych badaniach własnych jako dążenie do osiągnięcia w toku postępowania mediacyjnego relacji między stronami znajdujących potwierdzenie w postanowieniach ugody zawartej w toku tego postępowania takich jak „strony pojednały się”, „strony zobowiązują się do poprawnego zachowania się względem siebie”, „pokrzywdzeni oświadczają, że nie mają żadnych pretensji do oskarżonego”, „oskarżony przeprosił pokrzywdzoną, a pokrzywdzona przeprosiny przyjęła”, „strony pogodziły się, a pokrzywdzony nie żąda od oskarżonego żadnej rekompensaty”.

Badania własne 48 z 405 spraw, w których przeprowadzono postępowanie mediacyjne wskazują, że tylko w jednej z nich mediacja nie powiodła się. Przyczyną niepowodzenia mediacji nie był miesięczny czas jej trwania a postawa stron. W omawianej sprawie oskarżony nie stawiał się na posiedzenie postępowania mediacyjnego. Pokrzywdzony stwierdził, że zawarłby ugodę, gdyby oskarżony zapłacił za wyrządzone szkody, a następnie wyliczył elementy stanu majątkowego oskarżonego, które uzasadniają możliwość jej zapłacenia.

Z punktu widzenia efektywności objęcie postanowieniami ugody zarówno oskarżonego jak i pokrzywdzonego wyraźniej oddaje sposób wykonywania ugody przez oskarżonego oraz co najmniej ogranicza składanie przez pokrzywdzonych nieuzasadnionych wniosków o podjęcie warunkowo umorzonego postępowania karnego.

W praktyce stosowania warunkowego umorzenia postępowania karnego należy podkreślić słuszne preferowanie mediacji bezpośredniej przy akceptacji mediacji pośredniej traktowanej jako ostateczność.

i w praktyce, Stalowa Wola 2009, s. 155; A. Rękas, *Mediacja w Polsce na tle doświadczeń państw Unii Europejskiej* (w:) Konferencje i Seminaria 4(48)03, *Mediacja w krajach Unii Europejskiej i w Polsce*, Materiały z seminarium dla posłów Sejmu IV kadencji, zorganizowanego 28 kwietnia 2003 r. przez sejmową Komisję Sprawiedliwości i Praw Człowieka, Biuro Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu oraz Polskie Centrum Mediacji, Biuletyn Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu, Warszawa 2003, s. 10; D.B. Handler, *Violence, fear and communication: The variable impact of domestic violence on mediation*, „Mediation Quarterly” (1990), nr 4, s. 331-346; M. Zmierzak, *Kompendium wiedzy o społeczeństwie, państwie i prawie*, Poznań 1993, cyt. za: K. Bargiel-Matusiewicz, *Negocjacje...*, op. cit., s. 96.

IV. Czynniki dotyczące postępowania jurysdykcyjnego

Kolejnym omawianym czynnikiem jest stawiennictwo i kształt zeznań pokrzywdzonego w toku postępowania jurysdykcyjnego w postępowaniu w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania karnego.

Powoływane wyniki badań własnych zaznaczają, że pokrzywdzeni w swoich zeznaniach w szczególności popierali zastosowanie wobec oskarżonego badanej instytucji, wskazywali w niektórych z nich propozycję kształtu wyroku warunkowego umorzenia postępowania karnego, potwierdzali fakt pojednania się z oskarżonym i naprawienia szkody opisując związane z tym okoliczności, wskazywali na problemy zdrowotne związane z popełnionym przez oskarżonego przestępstwem i stopień zainteresowania oskarżonego tymi problemami, potwierdzali zawarcie ugody przed sądem.

Stawiennictwo oraz złożenie zeznań przez pokrzywdzonego w toku postępowania jurysdykcyjnego jest także wyrazem nastawienia pokrzywdzonego do oskarżonego i popełnionego przez niego przestępstwa, mającego bezpośredni wpływ na efektywność warunkowego umorzenia postępowania karnego.

Podejmując tytułową problematykę należy podnieść kwestię nałożenia obowiązku przeproszenia pokrzywdzonego; obowiązku powstrzymania się oskarżonego od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób oraz obowiązku opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym w wyroku warunkowo umarzającym postępowanie karne.

A. Zoll wyróżnił dwie podstawowe funkcje przeproszenia pokrzywdzonego - weryfikację postawionej prognozy poprzez sprawdzenie słuszności oceny postawy sprawcy i jego właściwości osobistych oraz adaptację poprzez utrwalenie postaw a posiłkowo - wyrównanie krzywdy moralnej jaką sprawca wyrządził drugiej osobie przestępstwem. Zaprezentowane funkcje stanowią podstawę stosowania obowiązku przeproszenia pokrzywdzonego oraz wyboru formy jego wykonania¹⁶. Powoływany Autor podkreśla także znaczenie stosunku pokrzywdzonego do

¹⁶ A. Zoll, *Materialnoprawna problematyka warunkowego umorzenia postępowania karnego*, „Zeszyty Naukowe UJ Prace Prawnicze” (1973), z. 62, s. 114-115; por. A. Zoll (w:) A. Zoll (red.), *Kodeks...*, op. cit., s. 936; A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 223; R. Skarbek (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 32-116 k.k.*, t. II, Warszawa 2010, s. 440; B. Kunicka-Michalska (w:) G. Rejman (red.), *Kodeks...*, op. cit., s. 1094; E.A. Wdzięczna, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego w świetle...*, op. cit., s. 189-190; por. T. Stadnicki, *Probacja przy warunkowym umorzeniu postępowania karnego*, „Służba MO” (1979), nr 3, s. 370-371.

faktu przeproszenia wyrażającego się w szczególności przeproszeniem pokrzywdzonego przez sprawcę przed wydaniem wyroku warunkowo umarzającego postępowanie karne oraz w wypadku, w którym pokrzywdzony wyraźnie sobie nie życzy nakładania tego obowiązku¹⁷. Sąd jest zobligowany do określenia sposobu, w jaki przeproszenie pokrzywdzonego powinno być zrealizowane a także określenia terminu wykonania tego obowiązku¹⁸. Precyzja w tym zakresie ułatwia nadzór nad wykonaniem tego wyroku i jest pomocna przy podjęciu decyzji o sposobie zakończenia okresu próby. W przedmiotowych badaniach własnych obowiązek przeproszenia pokrzywdzonego występował w 24 sprawach jako jedno z postanowień postępowania mediacyjnego oraz związku z nałożeniem go w 2 sprawach na oskarżonego w omawianym wyroku. Wyniki tych badań prowadzą do przedstawienia postulatu własnego zmiany praktyki stosowania badanej instytucji przez nakładanie obowiązku przeproszenia pokrzywdzonego w formie pisemnej w wyroku warunkowo umarzającym postępowanie karne.

Drugim jest obowiązek powstrzymania się oskarżonego od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób.

W. Wróbel i A. Zoll wskazują, że wyżej wymienione obowiązki mają przede wszystkim funkcję ochronną, zabezpieczającą i mogą być orzekane wyłącznie przy akceptacji osób pokrzywdzonych, ponieważ w sposób automatyczny zaburzają one relacje społeczne sprawcy. Pokrzywdzony bowiem może nie chcieć ograniczenia kontaktu ze sprawcą¹⁹. Zakaz kontaktowania się z określonymi osobami może odnosić się do osób określonych co do tożsamości, ale może wskazywać pewne kategorie osób (osoby małoletnie, uczniów, członków rodziny)²⁰.

W przedstawianych badaniach własnych nie odnotowano nałożenia wyżej wymienionych obowiązków. Wyniki analizy tych badań prowadzą do przedstawienia propozycji własnej zmiany ustawowej konstrukcji warunkowego

¹⁷ A. Zoll (w:) A. Zoll (red.), *Kodeks...*, op. cit., s. 936; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, op. cit., s. 475; M. Szweczyk (w:) A. Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1- 116 k.k.*, t. I, Warszawa 2007, s. 107; G. Łabuda (w:) J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 497; M. Leonieni, W. Michalski, *Efektywność warunkowego umorzenia postępowania karnego w praktyce sądowej*, Warszawa 1975, s. 68-69, 91.

¹⁸ A. Zoll, *Materiałnoprawna...*, op. cit., s. 114-115; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, op. cit., s. 475; M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks...*, op. cit., s. 440; M. Leonieni, W. Michalski, *Efektywność...*, op. cit., s. 68-69, 91.

¹⁹ A. Zoll (w:) A. Zoll (red.), *Kodeks...*, op. cit., s. 965; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, op. cit., s. 476; M. Szweczyk (w:) A. Zoll A. (red.), *Kodeks...*, op. cit., s. 107; T. Kozioł, *Mechanizmy...*, op. cit., s. 72.

²⁰ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, op. cit., s. 449; R. Skarbek (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki R. (red.), *Kodeks...*, op. cit., s. 441.

umorzenia postępowania karnego przez wprowadzenie w art. 74§1 k.k. instytucji wysłuchania także pokrzywdzonego przy nakładaniu obowiązków określonych w art. 72§1 pkt. 2-8 k.k..

Po trzecie należy zwrócić uwagę na obowiązek opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, który w sposób istotny ingeruje w prawa sprawcy i może być motywowany wyłącznie popełnieniem przestępstwa na szkodę osób zajmujących wspólnie lokal mieszkalny i przy akceptacji pokrzywdzonych²¹. A. Zoll słusznie podkreśla, że sąd nakładając ten obowiązek powinien określić termin opuszczenia mieszkania²². W badaniach własnych 405 spraw dotyczących efektywności instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego nie odnotowano nałożenia tego obowiązku. Jednakże z punktu widzenia efektywności należy postulować ujednolicenie sposobu kontaktu oskarżonego z pokrzywdzonym określonego art. 72§1 pkt. 7a k.k. oraz art. 72§1 pkt. 7b k.k..

VI. Czynniki dotyczący postępowania wykonawczego

Ostatnim tytułowym czynnikiem podkreślającym pozycję procesową pokrzywdzonego jest uprawnienie do składania wniosku o wydanie postanowienia o podjęciu warunkowo umorzonego postępowania karnego.

W prezentowanych w tym artykule badaniach własnych, omawiany wniosek dotyczył uchylania się oskarżonego od ciążącego na nim obowiązkułożenia na rzecz swoich dzieci, uchylania się oskarżonego od wykonania obowiązku powstrzymania się od nadużywania alkoholu i używania innych środków odurzających, uchylania się oskarżonego od wykonania zawartej z pokrzywdzonym ugody.

VI. Podsumowanie

Reasumując, należy pozytywnie ocenić rozwój pozycji procesowej pokrzywdzonego w postępowaniu w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania karnego. Prezentacja wyników analizy badań własnych 405 spraw z lat 2003-2009 odnoszących się do tytułowej problematyki została przedstawiona za pomocą czynników wskazujących na pozycję procesową pokrzywdzonego we wszystkich

²¹ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, op. cit., s. 477; M. Filar (red.), *Kodeks...*, op. cit., s. 338.

²² A. Zoll (w:) A. Zoll (red.), *Kodeks...*, op. cit., s. 965.

etapach postępowania karnego. Analiza przedmiotowych czynników obejmujących instytucję porozumienia między sprawcą a pokrzywdzonym w trybie art. 66§3 k.k. oraz art. 341§3 k.p.k., kształt postanowień ugody postępowania mediacyjnego; stawienictwo i treść zeznań pokrzywdzonego w toku postępowania jurysdykcyjnego w przedmiocie badanego środka poddania sprawcy próbie oraz uprawnienie do składania wniosku o wydanie postanowienia o podjęciu warunkowo umorzonego postępowania karnego stanowiła punkt wyjścia do przedstawienia postulatów *de lege ferenda*. Wprowadzenie w toku postępowania karnego pisemnej formy porozumień opisanych w obowiązującym w trakcie przeprowadzania badań własnych art. 66§3 k.k. i art. 341§3 k.p.k., każdorazowe zachęcanie sprawcy oraz pokrzywdzonego przez organy postępowania i pełnomocników procesowych do zawarcia powyższych porozumień, objęcie postanowieniami ugody postępowania mediacyjnego zarówno oskarżonego jak i pokrzywdzonego, preferowanie mediacji bezpośredniej przy akceptacji mediacji pośredniej traktowanej jako ostateczność, ujednolicenie sposobu kontaktu oskarżonego z pokrzywdzonym określonego art. 72§1 pkt. 7a k.k. oraz art. 72§1 pkt. 7b k.k. zwiększa efektywność warunkowego umorzenia postępowania karnego wskazując kierunki jej dalszego rozwoju.

Bibliografia

Orzecznictwo

Wyrok SN z dnia 2 kwietnia 2009 r., IV KK 391/08, „Biuletyn Prawa Karnego” (2009), nr 6.

Wyrok SN z dnia 26 listopada 2008 r., IV KK 164/2008, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 2418.

Wyrok SN z dnia 7 lutego 2007 r., III KK 447/2006, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” (2007), nr 6, poz. 18.

Uchwała SN z dnia 30 września 2003 r., I KZP 19/03, OSNKW 2003, z. 9-10, poz. 78.

Literatura

Banasik K., *Uwagi do art. 66§3 kodeksu karnego*, „Prokuratura i Prawo” (2008), nr 7-8.

Bargiel-Matusiewicz K., *Negocjacje i mediacje*, Warszawa 2010.

Bednarzak J., *Warunkowe umorzenie postępowania karnego świetle wytycznych Sądu Najwyższego*, „Problemy Praworządności” (1971), nr 10.

Bieńkowska E., *Projekt kodyfikacji karnej a zabezpieczenie interesów ofiar przestępstw*, „Państwo i Prawo” (1995), nr 5.

Bieńkowska E., *Pojednanie środkiem polityki karnej*, „Jurysta” (1995), nr 10.

- Daszkiewicz W., *Pojednanie, ugoda, mediacja w procesie karnym. Zagadnienia procesowe* (w:) B. Kubiak, M. Romanowski (red.), *Nowa kodyfikacja karna. Krótkie komentarze. Kodeks postępowania karnego*, z. 8, Warszawa 1998.
- Filar M. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Gorzkiwicz D., *Warunkowe umorzenie postępowania karnego w praktyce (uwagi de lege ferenda do art. 66§3 k.k.)*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” (2007), nr 4.
- Handler D.B., *Violence, fear and communication: The variable impact of domestic violence on mediation*, „Mediation Quarterly” (1990), nr 4.
- Kozioł T., *Mechanizmy selekcji w stosowaniu warunkowego umorzenia postępowania karnego*, (rozprawa doktorska obroniona na WPiA UJ), Kraków 2007.
- Królkowski M., Szczucki K. (red.), *Prawo karne - część ogólna. Orzecznictwo*, Warszawa 2011.
- Kunicka-Michalska B. (w:) G. Rejman (red.) *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 1999.
- Kuźelewski D., *Wpływ prawa karnego materialnego na mediacje między pokrzywdzonym i oskarżonym - wybrane aspekty* (w:) Z. Ćwiąkałski, G. Artymiak (red.), *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego*, Warszawa 2009.
- Leonieni M., Michalski W., *Efektywność warunkowego umorzenia postępowania karnego w praktyce sądowej*, Warszawa 1975.
- Łabuda G. (w:) J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2007.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Muszyńska A., *Naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem*, Warszawa 2010.
- Nowicki K., *Wybrane zagadnienia z zakresu warunkowego umorzenia postępowania na posiedzeniu przed rozprawą główną w świetle przepisów nowego k.p.k.*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” (1998), t. III.
- Nowicki K., *Wpływ pojednania oskarżonego (podejrzanego) z pokrzywdzonym na warunkowe umorzenie postępowania*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” (1999), t. IV.
- Paluszkiwicz H., *Kilka uwag o wyrokowaniu poza rozprawą, standardzie rzetelnego procesu i realizacji prawa do wysłuchania w toku posiedzenia warunkowego sądu karnego I instancji* (w:) H. KołECKI (red.), *Kryminalistyka i nauki penalne wobec przestępczości. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Mirosławowi Owocowi*, Poznań 2008.
- Piechowiak Z., *Początki i perspektywy rozwoju mediacji między poszkodowanym a sprawcą - w świetle badań*, (w:) H. Machel, K. Wszebrowski (red.), *Psycho społeczne uwarunkowania zjawisk dewiacyjnych wśród młodzieży w okresie*

transformacji ustrojowej w Polsce. Książka wydana dla upamiętnienia dziesiątej rocznicy śmierci Profesora Bolesława Maroszką, twórcy socjologii gdańskiej, Gdańsk 1999.

Płatek M., *Wstęp I, czyli o miejscu i roli sprawiedliwości naprawczej w systemie sprawiedliwości karnej* (w:) M. Płatek, M. Fajst (red.), *Sprawiedliwość naprawcza. Idea. Teoria. Praktyka*, Warszawa 2005.

Przyjemski S.M., *Glosa do Postanowienia Izby Wojskowej SN z dnia 27 listopada 1998 r.*, WZ 68/98, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” (2000), nr 1.

Rękas A., *Mediacja w Polsce na tle doświadczeń państw Unii Europejskiej*, (w:) Konferencje i Seminaria 4(48)03, *Mediacja w krajach Unii Europejskiej i w Polsce*, Materiały z seminarium dla posłów Sejmu IV kadencji, zorganizowanego 28 kwietnia 2003 r. przez sejmową Komisję Sprawiedliwości i Praw Człowieka, Biuro Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu oraz Polskie Centrum Mediacji, Biuletyn Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu, Warszawa 2003.

Rękas A., *Korzyści sprawiedliwości naprawczej dla osoby pokrzywdzonej przestępstwem z punktu widzenia sędziego* (w:) Materiały międzynarodowej konferencji pt. „*Mediacja w sprawach karnych jako instytucja dla pokrzywdzonego*”, zorganizowanej przez Ministerstwo Sprawiedliwości RP, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk oraz Polskie Centrum Mediacji w Warszawie w dniach 7-8 grudnia 2009 r., Warszawa 2010.

Rękas A., *Mediacja w teorii i praktyce* (w:) Ks. A. Gretkowski, D. Karbarz (red.), *Mediacja w teorii i praktyce*, Stalowa Wola 2009.

Skarbek R. (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 32-116 k.k.*, t. II, Warszawa 2010.

Stadnicki T., *Probacja przy warunkowym umorzeniu postępowania karnego*, „Służba MO” (1979), nr 3.

Szewczyk M. (w:) A. Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-116 k.k.*, t. I, Warszawa 2007.

Świda Z., *Uwagi o warunkowym umorzeniu postępowania*, (w:) Z. Ćwiąkalski, G. Artymiak (red.), *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego*, Warszawa 2009.

Wdzięczna E.A., *Warunkowe umorzenie postępowania karnego a postulaty restorative justice - wybrane zagadnienia* (w:) G. Rejman, B.T. Bieńkowska, Z. Jędrzejewski, P. Mierzejewski (red.), *Problemy prawa i procesu karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Alfreda Kaftala*, Warszawa 2008.

Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013.

Zasępa R., *Metoda reprezentacyjna*, Warszawa 1972.

Zmierczak M., *Kompendium wiedzy o społeczeństwie, państwie i prawie*, Poznań 1993.

Zoll A., *Materialnoprawna problematyka warunkowego umorzenia postępowania karnego*, „Zeszyty Naukowe UJ Prace Prawnicze” (1973), z. 62.

Zoll A. (w:) A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1- 116 k.k.*, t. I, Warszawa 2012.

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie pozycji procesowej pokrzywdzonego w postępowaniu w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania karnego. Prezentacja jest oparta na wynikach analizy badań własnych akt sądowych 405 spraw dotyczących efektywności badanej instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego z lat 2003-2009. Rezultatem badań własnych jest przedstawienie postulatów *de lege ferenda* dotyczących zarówno modyfikacji ustawowej konstrukcji badanej instytucji, jak również działań jakie należy podjąć w praktyce jego stosowania w ramach obowiązujących przepisów.

SŁOWA KLUCZOWE: warunkowe umorzenie postępowania karnego, pokrzywdzony, efektywność, badania akt sądowych, postulaty *de lege ferenda*.

Summary

The aim of this article is to present procedural position of the aggrieved party to the proceedings of the institution of the conditional discontinuation of criminal proceedings. That presentation was determined by own research results, which consists in the analysis of court records 405 cases concerning the effectiveness of institutions conditional discontinuance of criminal proceedings from the years 2003-2009. As the result of own research process are *de lege ferenda* postulates, which consists of modification of legislative construction of titular institution and proposals of changes in jurisprudence within provisions in force.

KEY WORDS: institution of the conditional discontinuation of criminal proceedings, aggrieved, effectiveness, research of court records, *de lege ferenda* postulates.

Autor

dr Karol Juszcza - adiunkt w Katedrze Prawa i Administracji Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Obszary zainteresowań naukowo-badawczych stanowią: formy wstrzymania wykonania kary pozbawienia wolności, środki poddania sprawcy próbie, wymiar kary, czynności procesowo-kryminalistyczne, prawa człowieka.